

Dokumenttype NOU 1991:12A **Dokumentdato****Tittel** Verneplan for vassdrag IV**Kapittel** 1 Sammendrag og konklusjoner
1.1 Sammendrag

Denne utredning til Olje- og energidepartementet er utarbeidet av Verneplan IV-utvalget "Mellquist-utvalget" som er en videreføring av "Sperstadutvalget" som i 1970, 1976 og 1983 avga tilsvarende utredninger og tilrådinge. Etter behandling i Stortinget i 1973, 1980 og 1986 ble vedtakene det som i dag betegnes som Verneplan I, II og III. Foruten de vassdrag som ble vernet i denne prosessen, endte behandlingen av Verneplan III med en oppfordring fra Stortinget om å igangsette Verneplan IV for å se spesielt på Nordland med Vefsna, vassdragene i Indre Visten, vassdrag til Hellemofjord og de vassdrag som etter videreføring av Samlet plan viser seg å ha særlige verneverdier. I tillegg har Oed bedt utvalget avklare det geografiske omfang av objektene Veig og Dagali. I tråd med Stortingets vedtak skal utvalget videreføre det arbeidet som ble påbegynt av det forrige utvalget om hvorledes verneverdiene kan sikres mot andre typer inngrep. Bakgrunnen for utvalgets opprettelse, sammensetning og mandat er omtalt i kap 2.1 og 2.2.

Utvalget har behandlet 207 objekter fra en total portefølje på ca 350 vassdrag som utgjorde summen av alle innkomne ønsker og forslag. Sekretariatet foretok den første grovsilingen idet et stort antall ikke fylte kravene, var plassert i kategori I i Samlet plan eller allerede utbygget.

Utvalgets vurderinger bygger delvis på det materialet som forelå i Samlet plan-rapporter, undersøkelser gjort i forbindelse med konsesjonssøknader, nasjonalparkutredninger og annet offentlig tilgjengelig materiale. Det vesentlige er imidlertid innhentet spesielt for dette formålet. I tillegg har en rekke befaringer og møter i de mest kontroversielle områdene dannet grunnlag for utvalgets vurderinger. En nærmere beskrivelse av utredningsarbeidet finnes i kapittel 2.3.

Ideen om en verneplan for vassdrag kan spores tilbake til ca 1960 da landet var inne i en meget intensiv utbygging av vannkraftressursene. En kort historikk er gjengitt i kapittel 3, for øvrig henvises spesielt interesserte til de tidligere utredninger til Verneplan I, II og III.

Mange ulike interesser knytter seg til vassdragene og bruken av dem. Det er ikke entydig slik at vannkraftutnyttelsen står på den ene side og at alle andre interesser står imot på den annen. Det er tildels betydelige kryssende interesser og konflikter mellom de øvrige interesser. Vurderingene vil variere både i tid og rom og være avhengig av de øyne som ser. Utvalget har etter beste evne veiet de forskjellige verneinteressene mot kraftutbyggingsinteressene og andre kjente inngrep. Det er i kapittel 4 gitt en oversikt over landets kraftpotensial og hvilke faktorer som påvirker størrelsen og realiserbarheten av dette. Utvalget har diskutert den meget uklare energipolitiske situasjon landet befinner seg i. Det er ingen øyeblikkelig mangel på energi, men det pågår en debatt om energiforbruk, valg av energibærere og forholdet til uttalte industri- og miljøpolitiske mål.

Utvalget vil, i likhet med tidligere utvalg, peke på de muligheter som rasjonaliseringer og effektiviseringer av energisystemet vil kunne gi for å sikre et reelt og langsiktig vern av verdifull vassdragsnatur. Samtidig er utvalget opptatt av at vannkraftens verdi som ressurs, de samfunnsmessige fordeler (nasjonalt og lokalt) og miljømessige konsekvenser blir satt inn i en helhetlig sammenheng og med en balansert avveining mellom energiøkonomisering og de til enhver tid aktuelle energibærere.

I kapittel 5 er det redegjort for en rekke av de virkninger som man i større og mindre grad kjenner til etter nær 100 år med vannkraftutnyttelse til elektrisitetsproduksjon. Noe av dette er udiskutable virkninger, annet er i sin natur mer usikkert idet langtidsvirkninger til dels fortsatt er ukjente og influens av andre naturlige og menneskebaserte påvirkninger tilslører årsak/virkningsforholdene. Det er også vist til eksempler på

tiltak som i dag rutinemessig benyttes for å eliminere/reducere skadevirkninger ved vassdragsreguleringer, uten at man på noen måte utgir dette for å være uttømmende behandlet.

Verneinteressene lar seg i liten grad kvantifisere og avveiningene, som i stor grad må gjøres skjønnsmessig, er vanskelige. Dette gir seg også uttrykk når landbruksinteressene (jord-, skogbruk og reindriftsinteresser) skal passes inn i det øvrige avveiningssystem. Landbruksinteressene er brukere av naturressursene med omfattende arealbehov og betydelige natur- og miljøkonsekvenser som mulig resultat. Det ligger imidlertid klare miljøpolitiske mål nedfelt i dagens landbrukspolitikk (kap 5.1.4, 5.3.5 og 6.3).

Verneplan IV-utvalget har ikke sett det som sin oppgave å lage en altomfattende og udiskutabel gjennomgang av alle konsekvenser av forskjellige inngrep og samspill mellom disse, men å gi et tilnærmet bilde av hva utvalget har berørt i sine vurderinger.

I denne utredningen har utvalget sett det som sin oppgave å foreslå et antall vassdrag vernet slik at Verneplan I-IV samlet gir et tverrsnitt av både den typiske og den spesielle vassdragsnaturen i Norge. Videre har utvalget lagt vekt på en rimelig fordeling av vernede vassdrag både regionalt og sett i forhold til befolkningens, og dermed "brukernes", bosettingsmønster. I dette opplegg har man så forsøkt å ivareta alle hensyn så langt det er mulig; kulturminner, friluftsliv, jakt, fiske, naturvitenskap og annet man har hatt dokumentasjon om. En verneplan utarbeidet under hensyn til mange interesser må nødvendigvis bli preget av kompromisser, så er også tilfellet med Verneplan IV.

Avveiningen mot kraftinteressene har i dette utvalgsarbeidet vært vanskelig, hovedsakelig fordi energipolitikken framover er meget usikker og meningene om dette tema tilsvarende sprikende. De markerte dissensene i synet på kontroversielle prosjekter er et uttrykk for dette.

Vassdrag som vernes mot kraftutbygging utsettes over tid for et betydelig press i form av andre, og ofte likeartede inngrep som det ikke er tilsvarende beskyttelse mot. Utvalget har i kapittel 6 diskutert de vernede vassdrags rettslige status og forholdet til annet lovverk. Utvalget konkluderer med at lovverket er for fragmentert og forvaltes av ulike myndigheter på forskjellige forvaltningsnivåer. At det i tillegg ikke finnes hjemler på alle områder og at man ikke har tatt i bruk de hjemler man måtte ha, gjør ikke saken bedre. Det er et sterkt behov for å avklare forholdet mellom verneinteressene og de enkelte sektorlovers virkeområder. Utvalget mener oppfølgingen av at verneinteressene ikke forringes i første rekke ligger på kommunalt plan, men peker også på det ansvar de enkelte fagdepartementer har.

Når samfunnet velger å gi avkall på så betydelige verdier som kraftutnyttelse representerer mener utvalget at dette må få konsekvenser for andre inngrep med lignende virkning for verneverdiene. Etter utvalgets mening er det helt nødvendig med avklaring av lovgrunnlag og koordinering mellom lovverk, organisering av forvaltningen med tilhørende ansvarsområder og ikke minst forvaltningsstrategier for vernede vassdrag. Utvalget kommer i den forbindelse med forslag om differensiert forvaltning av vernede vassdrag. Forslaget innebærer en inndeling av vassdragene i 4 grupper hvor man anbefaler varierende tilbakeholdenhet med å tillate andre typer inngrep (kap 6.3.4).

Utvalget har lagt vekt på å få til en god fordeling av type- og referansevassdrag i sitt forslag. Likeledes har man kommet med forslag om kystvassdrag som kompletterer denne naturtype i verneplanene (kap 7). Utvalget er imidlertid ikke fornøyd med de begrensede muligheter man har hatt til å undersøke hva som har skjedd med vassdrag vernet i Verneplan I og II. Det er grunn til å tro at verneverdiene i flere av disse vassdragene er betydelig redusert pga andre inngrep. Dette gjør at vassdrag fra tidligere verneplaner som man antar har store verneverdier, inkludert referansekvalliteter, ikke nødvendigvis har dette fortsatt. Utvalget vil derfor tilrå at det igangsettes en vurdering av vassdrag vernet i de tidligere verneplaner for å klarlegge situasjonen (kap 7). Det er ikke hensiktsmessig å opprettholde et vern hvor vernegrunnlaget ikke lenger er til stede.

Kapittel 7.5 gir en kortfattet oppstilling av de viktigste, men ikke

nødvendigvis alle, momenter som utvalget har lagt vekt på og konklusjonen for hvert enkelt objekt. En mer fullstendig faglig dokumentasjon finnes i del B. Beskrivelsene for de enkelte interessers vedkommende er i all vesentlighet hentet fra primærutredningene, men i noen tilfeller har det vært nødvendig å harmonisere stoffet for å få det til å henge sammen og bli sammenlignbart med det øvrige materialet.

Utvalget har forsøkt å holde seg konsekvent til formuleringene: "Utvalget foreslår at objektet tas med i verneplanen" og "objektet ikke tas med i verneplanen". I noen tilfeller har det imidlertid vært nødvendig å fravike disse standardformuleringene, enten ved presiseringer om at ikke hele nedbørfeltet er foreslått vernet, eller der hvor det er dissens i utvalget. For den fullstendige oversikt over utvalgets konklusjoner henvises til tabell 1 og selve teksten i kap 7.5.

Utvalget har enstemmig tilrådd vern av 114 objekter med kraftpotensial på ca 6 TWh dvs ca 30% av tidligere vernet kraftpotensial. I 13 av disse er verneomfanget nærmere definert. Videre er det 15 objekter med et potensial på 8,2 TWh hvor man er uenige om hvor mye som bør vernes. I disse objektene er man enige om vern av 2 TWh, enige om ikke vern av 0,5 TWh og uenige om prioriteringen av 5,7 TWh.

Utvalgets enstemmige tilråding om vern representerer et kraftpotensial på ca 8 TWh, dvs ca 40% av tidligere vernet kraftpotensial eller ca 4,6 % av antatt nyttbart potensial på 171 TWh.

Sett i sammenheng med vern gjennom tidligere verneplaner og vern av nasjonalpark og landskapsvernområder på Saltfjell/Svartisen vil det totale vern ligge mellom 30,3 TWh (17,7%) og 36 TWh (21%) av vårt potensial fra vannkraft om Stortinget ikke går ut over utvalgets forslag. (Til sammenligning ble det i Verneplan I-III vernet 21 TWh (12%)). Utvalgets verneforslag utgjør arealer mellom ca 14.000 km² og ca 26.000 km², hvorav 55 objekter med et areal på ca 3.500 km² er vassdrag uten, eller med ubetydelig kraftpotensial (<= 10 GWh/år). Til sammenligning var 195 objekter med areal ca 80.000 km² resultatet av Verneplan I-III.

I kap 7.6 har utvalget foretatt en fortolkning av omfanget av vernet av Veig og Dagali. Dagali forstås å være vernet ned til toppen av Godfarfossen og Veig til utløp i Eidfjordvatn.

I tillegg til utredningen, som foreligger i del A og B, er det også utarbeidet et kart som viser hva som tidligere er vernet og utvalgets forslag med dissenser i Verneplan IV. Der det måtte være uoverensstemmelser mellom kartet og teksten, er det teksten man skal forholde seg til.

Tabell 1 Oversikt over objekter som er vurdert i Verneplan IV med utvalgets forslag.

Nr.	Navn	Areal GWh	Utvalgets forslag
Østfold			
001/ 1	Enningdalselva	150	3 vern*
Hedmark			
002/16	Auståa	168	- vern
002/20	Unsetåa	627	218 vern*
002/22	Tegninga	89	- ikke vern
002/25	Vanggrøfta	366	54 vern*
311/1	Rotna	278	- vern
Oppland			
002/ 3	Vismunda	203	- ikke vern
002/ 5	Tromsa	323	117 dissens
002/ 9	Finna	462	222 vern
002/10	Bøvri	836	510 dissens
002/11	Skjøli	190	288 dissens
002/12	Ostri med Tundra	472	300 dissens
002/13	Tora med Føysa	262	565 vern*
002/14	Jora	495	310 ikke vern
012/18	Etna	927	250 vern

012/20	Reina	70	16	ikke vern
012/22	Sundheimselvi	100	73	ikke vern
012/23	Vinda	292	51	ikke vern
Buskerud				
012/ 1	Nedalselva	64	19	ikke vern
012/ 4	Sævreelvi	85	34	ikke vern
012/11	Hivjuåni	59	45	vern
012/13	Grytå	38	35	vern
012/16	Sokna	639	-	vern
015/ 3	Lyngdalselva	117	-	ikke vern
015/ 4	Sørkjeåi	36	47	vern
015/ 5	Nørdsteå	56	38	ikke vern
015/ 6	Eidsåi	68	-	ikke vern
015/ 7	Rolv	30	13	vern
015/ 8	Gvetaåi	13	13	vern
Telemark				
016/ 4	Rusåi	57	43	vern
016/ 5	Klevastølåi	56	-	vern
016/ 7	Fulldøla	114	-	ikke vern
016/ 8	Kåla	46	-	ikke vern
016/ 9	Raua	148	25	ikke vern
016/10	Skjerva	103	-	vern
016/11	Digeråi	65	117	ikke vern
016/12	Gjuvåi	20	11	ikke vern
017/ 2	Kjøibrønnselva	51	-	vern
017/ 4	Gautefallelva	160	59	vern
019/ 3	Kilåi	65	35	dissens
019/ 5	Songedalsåi	184	40	vern
Aust-Agder				
018/ 1	Leivasselva	46	-	ikke vern
018/ 3	Gjevingelv	20	-	vern
018/ 4	Molandsvassdraget	59	-	vern
019/ 1	Songevassdraget	4	-	ikke vern
019/ 2	Lilleelva	37	-	vern
020/ 1	Grimeelva	73	-	vern
020/ 2	Ånavassdraget	5	-	vern
020/ 3	Tovdalsvassdraget	1856	884	dissens
Vest-Agder				
022/ 1	Søgneelva	207	-	vern
022/ 2	Høyeåna	98	16	ikke vern
022/ 3	Lona	39	-	vern
022/ 4	Ronavassdraget	10	-	ikke vern
024/ 1	Nesheimvassdraget	32	-	vern
025/ 1	Litleåa	229	201	vern*
Rogaland				
026/ 1	Sokndalselva	294	117	ikke vern
030/ 1	Frafjordelva	178	500	vern*
030/ 2	Espedalselva	138	93	vern*
035/ 2	Norrdalsåna	22	24	vern
035/ 3	Hålandselva	59	76	ikke vern
036/ 1	Hamrabøåna	42	140	vern
036/ 2	Lingvangelva	39	162	dissens
036/ 3	Tengesdalselva	15	33	dissens
037/ 1	Maldalselva	17	34	ikke vern
037/ 2	Sagåna	22	66	ikke vern
037/ 3	Hustveitelva	17	32	ikke vern
039/ 1	Haugevassdraget	9	-	vern
Hordaland				
041/ 1	Etnevassdraget	252	433	ikke vern

042/ 2	Mosneselva	93	300	vern
044/ 1	Røydlandselva	46	-	vern
045/ 1	Hattebergvassdraget	71	150	vern*
046/ 1	Æneselvi	50	102	vern
046/ 2	Furebergselvi	29	66	vern
047/ 1	Storelvi	54	151	ikke vern
048/ 1	Kvitnoelva	14	85	ikke vern
050/ 2	Bjotveitelvi	19		vern
050/ 3	Erdalsvassdraget	71	189	vern
051/ 1	Døgro	17	49	vern
053/ 1	Femangerelva	23	-	vern
071/ 2	Nærøyelva	290	220	ikke vern

Sogn og Fjordane

068/ 1	Dingja	28	-	vern
070/ 1	Sleipo	23	160	vern
071/ 1	Dyrdalselvi	51	21	vern
071/ 3	Nisedalselvi	16	18	vern
072/ 3	Kolarselvi	58	148	vern
072/ 4	Sagelvi	31	20	ikke vern
073/ 1	Erdalselvi	138	313	ikke vern
077/ 1	Sogndalselvi	175	111	vern
077/ 2	Henjeelvi	65	162	ikke vern
079/ 1	Tendalselvi	23	18	vern
079/ 2	Nesselvi	37	40	ikke vern
079/ 3	Mårdalselva	23	58	ikke vern
081/ 1	Engevikvassdraget	10	-	vern
081/ 2	Hagelva	8	-	ikke vern
082/ 1	Storelva (Storaker)	11	-	vern
082/ 2	Sagelva (Langesjøen)	12	-	ikke vern
082/ 3	Gjølangerelva	18	-	ikke vern
082/ 4	Guddalsvassdraget	258	125	vern*
083/ 2	Gaularvassdraget	627	1043	dissens
084/ 1	Nausta	277	482	dissens
085/ 1	Solheimsvassdraget	119	138	dissens
086/ 1	Vingelva	11	13	vern
087/ 1	Ryggelva	60	94	vern
088/ 2	Steindøla	10	12	ikke vern
089/ 1	Tvinna	18	22	ikke vern
089/ 2	Rimstadvassdraget	26	-	vern
091/ 1	Revvikvassdraget	5	-	ikke vern
091/ 2	Dalsbøvassdraget	32	-	vern

Møre og Romsdal

094/ 1	Stigedalselva	124	54	vern
096/ 1	Vågselva	11	-	ikke vern
098/ 1	Bygdaelva	152	270	vern*
098/ 2	Geirangelva	60	141	ikke vern
099/ 1	Norrdalsvassdraget	104	124	vern
101/ 1	Solnørelva	42	39	vern
101/ 2	Tennfjordelva	41	7	ikke vern
102/ 1	Hildreelva	16	-	ikke vern
102/ 2	Hjelsteinelva	15	-	vern
103/ 1	Måna	109	101	ikke vern
103/ 3	Rauma	1136	1220	dissens
104/ 1	Visa	126	14	vern
105/ 1	Osvassdraget	138	17	vern
107/ 1	Stavikelva	13	-	ikke vern
108/ 1	Sagelva	55	-	ikke vern
113/ 1	Todalselva	47	-	vern
115/ 1	Fuglevågsvassdraget	27	-	vern
116/ 1	Gjelavassdraget	41	-	vern

Sør-Trøndelag

002/26	Hitterelva	156	7	ikke vern
--------	------------	-----	---	-----------

002/27	Håelva	439	57	dissens
002/28	Øvre Glomma	385	109	vern
119/ 2	Åstelva	60	35	vern
121/ 1	Svorka	321	67	ikke vern
123/ 2	Homla	157	28	ikke vern
123/ 3	Garbergselva	158		vern
123/ 4	Rotla	257	200	vern*
123/ 5	Hena	94	154	ikke vern

Nord-Trøndelag

127/ 2	Verdalsvassdraget	1229	680	ikke vern
138/ 2	Årgårdsvassdraget	543	154	vern
139/ 4	Sanddøla	1582	810	dissens
139/ 6	Rekarvasselva	31	6	vern
140/ 1	Salsvassdraget (Moelva)	432	63	vern
144/ 1	Saglielva	32	6	ikke vern
307/ 1	Rennselelva	75	7	vern

Nordland

144/ 2	Urvollelva	63	19	ikke vern
149/ 1	Vassdrag i Indre Visten	252	236	vern
151/ 2	Vefsna	3310	2152	dissens***
154/ 1	Hestadelva	11	-	vern
157/ 1	Helgåga	98	43	vern
157/ 2	Flostrandvassdraget	33	-	vern
157/ 3	Silavassdraget	17	-	ikke vern
157/ 4	Stuvlandselva	7	-	vern
157/ 5	Kjerringåga	23	29	ikke vern
158/ 1	Tomsvikelva	7	-	ikke vern
159/ 1	Gjervalelva	36	30	vern
159/ 2	Østerdalselva	68	-	ikke vern
160/ 1	Reipåga	33	-	ikke vern
160/ 2	Skauvollelva	26	40	vern
162/ 2	Lakselva (Misvær)	186	55	ikke vern
163/ 1	Saltdalsvassdraget	1544	292	vern
163/ 2	Botnelva	99	160	vern*
163/ 3	Saksenvikelva	67	-	ikke vern
167/ 1	Bonåa	74	-	ikke vern
167/ 2	Groelva	54	42	vern
167/ 3	Sagelva	17	-	vern
167/ 4	Trollelva	12	-	ikke vern
168/ 1	Lappvasselva	24	-	vern
168/ 2	Lommerelva	78	10	vern
169/ 1	Mellomelva	18	-	ikke vern
169/ 2	Hasselbakkkelva	9	-	vern
170/ 1	Varpavassdraget	93	-	vern
170/ 2	Brennvikvassdraget	9	-	ikke vern
171/ 1	Forsåelva	33	6	ikke vern
171/ 2	Vassdrag til Hellemofjord	250	265	vern*
171/ 3	Mannfjordelva	18	-	ikke vern
173/ 1	Kjeldelva	53	-	vern
173/ 2	Rånaelva	94	-	vern
177/ 4	Sneiselva	30	40	ikke vern
177/ 5	Heggedalselva	52	17	vern
177/ 6	Bresjeelva	21	**	ikke vern
178/ 1	Vassdrag til Vestpollen/ Innerfjorden	71	6	vern
178/ 2	Gardselva	36	-	ikke vern
179/ 1	Fiskebølvassdraget	10	-	vern
180/ 1	Farstadvassdraget	45	-	ikke vern
180/ 2	Urdvassdraget	9	-	vern
180/ 3	Bøvassdraget	9	-	vern
181/ 1	Åvassdraget	7		vern
181/ 2	Sørvågvassdraget	16	12	vern
185/ 1	Alsvågvassdraget	22	-	vern

185/ 2	Nordsandvassdraget	10	-	vern
185/ 3	Nykvågvasdraget	11	-	ikke vern
186/ 1	Åelva	51	-	vern
186/ 2	Melaelva	17	-	ikke vern

Troms

196/ 2	Lakselva (Aursfjorden)	89	17	ikke vern
196/ 3	Sørdalselva	271	-	vern
197/ 1	Rakkfjordelva	23	-	ikke vern
203/ 3	Jægerelva	95	-	vern
203/ 4	Botnelva (Strupskardelva)	27	-	vern
204/ 1	Kvalvikelva	44	31	vern
207/ 1	Nord-Rekvikelva	41	9	vern
210/ 1	Skalsaelva	29	20	vern

Finnmark

211/ 1	Fjorddalsvassdraget	19	-	vern
212/ 1	Mattiselva	325	283	vern*
213/ 2	Skillefjordelva	94	76	ikke vern
213/ 3	Store Lerresfjordelva	30	23	ikke vern
215/ 1	Melkeelva	42	22	vern
229/ 1	Ifjordelva	100	16	ikke vern
231/ 1	Risfjordelva	98	5	vern
235/ 1	Trollfjordelva	102	-	vern

=====

*) Verneforslaget omfatter ikke hele nedbørfeltet. Arealet er nærmere definert i kapittel 7.5 Utvalgets vurdering.

*) Kraftprosjektet er felles med Sneiselva.

**) Lomsdalen er kommentert.